

Is het feminisme achterhaald?

“The more I have realized that fighting for women’s rights has too often become synonymous with man-hating. If there is one thing I know for certain, it is that this has to stop. For the record, feminism, by definition, is the belief that men and women should have equal rights and opportunities. It is the theory of the political, economical and social equality of the sexes”

- Emma Watson

Door:	Sydney van der Post
Klas:	6V1
Begeleidster:	RGT
Vak:	geschiedenis/maatschappijleer
Datum:	13-10-2017

Inhoudsopgave

Inleiding	4
H1. Wat is feminisme?	6
1.1 Definities	6
1.2 Achtergronden feminisme	7
1.3 Eerste feministische golf	8
1.4 Tweede feministische golf	9
1.5 Derde feministische golf	10
1.6 Postfeminisme	11
H2. De positie van de Nederlandse vrouw in het heden	12
2.1 Politiek	12
2.2 Sociaal-economisch	13
2.3 Mentaal	15
H3. Vooroordelen over man en vrouw: aangeleerd of aangeboren?	17
3.1 Verloop van het onderzoek	17
3.2 Verantwoording meetinstrument	18
3.3 Hypothese	20
3.4 Resultaten	22
3.5 Conclusie	25
H4. Is feminisme achterhaald?	29
4.1 Deelvragen	29
4.2 Hoofdvraag	30
Suggesties vervolgonderzoek (discussie)	32
Nawoord	33
Bronnen	34
Logboek	37

Inleiding

Een paar maanden geleden zat ik met mijn vader in de trein, op weg naar een proefstudeerdag bij de studie 'International Relations and Organisations' van de universiteit Leiden. Hetgeen dat mij zo aansprak aan deze studie is de hoge actualiteitswaarde. Onderwerpen als internationale veiligheid, mensenrechten en politieke banden zijn dagelijks in het nieuws, onderwerpen die ik interessant vindt om te volgen. Eenmaal diep in gesprek kwamen we op het onderwerp feminisme, waarover ik een dag daarvoor nog naar een toespraak had gekeken van feministe Emma Watson bij de Verenigde Naties. Dit had zo'n diepe indruk op me achter gelaten dat ik besloot wat meer informatie over het onderwerp feminisme op te zoeken. In mijn ogen is het vanzelfsprekend dat mannen en vrouwen gelijk aan elkaar zijn. Ik kwam echter tot het verbazingwekkende inzicht dat dit, zelfs in Nederland, nog helemaal niet zo blijkt te zijn. Sterker nog, vrouwen blijken op verschillende gebieden nog een grote achterstand te hebben op mannen en dat puur vanwege hun sekse. Natuurlijk had ik wel eens gehoord van de feministische golven, met de Dolle Mina's die hardhandig opkwamen voor hun rechten en de overgang van typische 'huisvrouw' naar een hardwerkende, sterke vrouw die net zo veel inbreng heeft als haar partner. Ik ging ervan uit dat de positie van vrouwen inmiddels toch wel gelijk was aan die van mannen. Helaas is dit, zelfs in de huidige (tolerante) tijdsgeest, nog niet het geval.

Onze samenleving heeft bepaalde verwachtingen gecreëerd waar vrouwen aan zouden moeten voldoen, op zowel gebied van uiterlijk als innerlijk. Deze sociale vooroordelen vallen bijna niet te ontkomen, maar ook op zakelijk gebied komen we deze normen tegen. Bij één gebied in het bijzonder schrok ik hier toch wel even van: het salaris. Wanneer een man en een vrouw precies dezelfde positie binnen een bedrijf bekleden, is het namelijk zo dat de man meer verdient dan de vrouw. In Nederland krijgen vrouwen zelfs 19% minder loon.¹ Maar waarom? Is dit een ingebakken aspect van onze samenleving, iets dat 'gewoon' altijd zo is geweest? Of komt het misschien door een onderbewust onderscheid tussen mannen en vrouwen dat wij, als samenleving, hebben gecreëerd?

Toen mijn interesse over dit onderwerp eenmaal was aangewakkerd, was het dan ook bijna vanzelfsprekend dat ik hier meer onderzoek naar moest doen. Daarom heb ik besloten om de huidige situatie van (on)gelijkheid in Nederland te onderzoeken aan de hand van het verleden. De afbakening in tijd die ik hiervoor zal gebruiken is van begin 19^e eeuw tot de meest recente informatie die we over dit onderwerp hebben, dat zal rond 2015-2016 liggen. Vanaf de Eerste Feministische Golf (circa 1880) kwam men sterker op voor vrouwenrechten.² Als je kijkt naar de grote vooruitgang die sindsdien geboekt is, kunnen we ons afvragen of het feminisme inmiddels nog wel een noodzakelijke kwestie is. Allereerst zal ik dan ook een duidelijke omschrijving geven de begrippen 'feminisme' en 'achterhaald'. Daarop volgen een korte samenvatting van de geschiedenis van het feminisme en een beschrijving van de positie van de Nederlandse vrouw in het heden op politiek, sociaal-economisch en mentaal gebied. Ten derde bespreek ik mijn onderzoek naar onbewuste vooroordelen tussen man en vrouw.

---

¹ Stichting Loonwijzer & Wagelindicatie Foundation . (z.d.). *Waarom zijn er beloningsverschillen m/v?* Geraadpleegd op 13-06-2017, van <https://www.loonwijzer.nl/home/vrouwenloonwijzer/beloningsverschillen-m-v>

² Gendersgeschiedenis. (z.d.). *De eerste feministische golf (1880-1919)*. Geraadpleegd op 13-06-2017, van <http://www.gendersgeschiedenis.nl/index.php/gendersgeschiedenis/dossiers/203-de-eerste-feministische-golf-1880-1919?highlight=WyJmZW1pbmlzdGlzY2hllliwiJ2ZlZWluaXN0aXNjaGUiLCJnb2xmlwiZmVtaW5pc3Rpc2NoZSBnb2xmllo>

Dit alles zal aan elkaar gekoppeld worden, zodat de volgende vragen beantwoord kunnen worden:

- Is de positie van de vrouw in Nederland in het heden verbeterd ten opzichte van het begin van de 19^e eeuw?
- Zijn vooroordelen over man en vrouw aangeleerd of aangeboren?

Tot slot zal ik antwoord geven op de hoofdvraag:

Is feminisme achterhaald?

Hoofdstuk 1. Wat is feminisme?

1.1 Definities

Feminisme

In het Van Dale woordenboek staat de definitie van feminisme als volgt omschreven:

'het streven naar gelijke rechten voor vrouwen en mannen.'

Het feminisme is dus een politiek-maatschappelijke stroming die opkomt voor de gelijke rechten tussen man en vrouw. Ondanks dat de stroming vooral vrouwelijke aanhangers heeft, is het dan ook niet de bedoeling om een verheven positie te verkrijgen ten opzichte van het andere geslacht.

Feminisme wordt gekenmerkt door het begrip 'gelijkheid'. Hierbij is het belangrijk om een duidelijk onderscheid te maken tussen gelijkheid en gelijkwaardigheid. Gelijkheid is namelijk de volkomen overeenkomst in een bepaald opzicht, waarmee bijvoorbeeld de gelijkheid op juridisch, politiek en economisch gebied wordt bedoeld. Met gelijkwaardigheid (van gelijke waarde) wordt de sociale positie bedoeld, ofwel de standaarden binnen een maatschappij en hoe men in het dagelijks leven met elkaar omgaat. Voor dit profielwerkstuk zal ik mij richten op zowel de gelijkheid als de gelijkwaardigheid tussen man en vrouw. Dit tweede begrip is vooral terug te zien in het onderzoek naar de onbewuste vooroordelen van jonge kinderen tegenover mannen en vrouwen.

Achterhaald

Het woord achterhaald wordt gebruikt om aan te geven dat iets niet meer actueel of geldig is.³ Bij de vraag of feminisme achterhaald is moet er gekeken worden naar de situatie van vrouwen in het heden ten opzichte van het verleden. Zijn de doelen van het feminisme behaald? Is de positie van de vrouw verbeterd? Stel dat er niets meer te verbeteren valt aan de gelijkheid tussen man en vrouw, dan is het feminisme niet langer meer nodig en dus achterhaald. Als er echter blijkt dat er nog geen volledige gelijkheid is, is de feministische beweging niet achterhaald. In dat geval zal het feminisme namelijk door moeten blijven gaan met het opkomen voor een gelijke positie van de vrouw ten opzichte van de man.

---

³ Encyclo. (z.d.). *Achterhaald*. Geraadpleegd op 27-09-17, van <http://www.woorden.org/woord/achterhaald>

1.2 Achtergronden feminisme

De wortels van het feminisme liggen rond het begin/midden van de 19^e eeuw. Dit heeft meerdere verklaringen. Ten eerste kwam in de 18^e eeuw het verlichtingsdenken op. Men ging rationalistisch nadenken over vrijheid, gelijkheid en het recht op individuele ontplooiing, rechten die volgens de verlichtingsdenkers ook van toepassing moesten zijn op vrouwen. Deze ideeën verspreidde zich binnen een korte tijd over heel Europa.

Naast het verlichtingsdenken zijn de opkomst van de industrialisatie en modernisering ook belangrijke oorzaken voor het ontstaan van het feminisme. In deze periode trokken veel mensen van het platteland naar de stad om te gaan werken in fabrieken. Voor de mannen opende dit veel deuren. Zij konden door middel van een goede studie namelijk een hoge positie binnen een bedrijf of fabriek gaan bekleden. Hiervoor werden ze opgeleid op de Hogere Burger School. Voor meisjes was deze school echter niet toegankelijk, zij werden opgeleid tot vroedvrouw of naaister. Dit waren beroepen die weinig scholing vereiste en laag stonden in aanzien. Ook werkte zo'n 20% van de vrouwen in de industrie, onder zeer slechte arbeidsomstandigheden. Het grootste deel van de werkende vrouwen behoorde tot de arbeidersklasse.

Arbeidersvrouwen werkten tot hun huwelijk of tot de komst van hun eerste kind, maar soms ook langer, als dat financieel noodzakelijk was. Vrouwen uit de arbeidersklasse verdienden gemiddeld de helft tot tweederde van het loon van mannen. Vrouwen uit de midden- en hogere klassen deden vrijwel geen betaald werk, ook niet als ze ongehuwd waren. Degene die wel werkten waren vooral onderwijzeres. Daarnaast waren alle vrouwen handelingsonbekwaam. Dit betekent dat de echtgenoot volledige zeggenschap had over haar bezit, het inkomen en de kinderen. Ook waren alle vrouwen uitgesloten van politieke rechten. Doordat mannen meer mogelijkheden kregen, werden de vrouwen zich dan ook steeds meer bewust van hun achterstand.⁴

Tot slot was liefdadigheidswerk een belangrijke factor voor het ontstaan van het feminisme. Vanaf ongeveer 1840 stichtten vrouwen uit de burgerij organisaties op gebied van ziekenverpleging en armenzorg. Vaak waren dit activiteiten vanuit de christelijke gedachte over naastenliefde, maar door deze liefdadigheidsacties kwamen de vrouwen in aanraking met de misstanden van de maatschappij op gebied van prostitutie en het ongehuwde moederschap. Zo was het voor mannen geoorloofd om buiten hun huwelijk om hun seksuele behoeftes bij andere vrouwen te uiten, terwijl de vrouw zich netjes moest gedragen en geen genot mocht beleven van seksueel contact. Het was dan ook een schande als een ongehuwde vrouw zwanger raakte. Dit fenomeen van voorgeschreven ingetogenheid voor de vrouwen en losbandigheid bij de mannen wordt ook wel de dubbele seksuele moraal genoemd. Het liefdadigheidswerk vormde dus langzaam een basis voor het ontstaan van zelfstandige groepen vrouwen die opkwamen voor hun rechten.⁵

---

⁴ Peek, A.C.M & Verkuil, I.D. (1998). *Geschiedenis werkplaats: Een nieuwe eeuw, nieuwe verhoudingen? Nederland 1880-1919: op het breukvlak van twee eeuwen*. Groningen: Wolters-Noordhoff bv. Pagina 36-38.

⁵ Ribberink, Anneke.(1987). *Feminisme*. [Leiden]: Stichting Burgerschapskunde. Pagina 7-13.

1.3 Eerste feministische golf

Wegens de hiervoor genoemde oorzaken kwam een deel van de Nederlandse vrouwen voor het eerst actief op voor hun rechten, deze periode wordt nu aangeduid als de eerste feministische golf. Om de ongelijkheden van onder andere het onderwijs, politieke rechten en de dubbele seksuele moraal aan te kunnen pakken, achtten de vrouwen het noodzakelijk om stemrecht te verkrijgen. Dit was geïnspireerd op de standpunten van de Engelse filosoof John Stuart Mill, die in een van zijn werken beschreef dat mannen en vrouwen gelijke rechten moesten hebben. Ook verspreidde hij met dit werk het idee dat vrouwen nog nooit hun volledige capaciteit hadden kunnen laten zien omdat de maatschappij hen hiervan weerhield. Niet alleen in Nederland, maar in heel Europa was het feminisme in opkomst. De denkbeelden van de verlichting, zoals die van John Stuart Mill, verspreidden zich snel en kwamen uiteraard ook in Nederland terecht. Met deze ideeën in het achterhoofd van de Nederlandse vrouwen begon de kiesrechtstrijd. Deze strijd werd onder andere gevoerd door de Vrije Vrouwen Vereniging (VfV) uit 1889 en de VvVK (Vereniging voor VrouwenKiesrecht) uit 1894.⁶

Ook is er een aantal belangrijke individuen geweest die de eerste feministische golf op sleeptouw namen, waaronder Aletta Henriëtte Jacobs. Zij was de allereerste vrouw die toegelaten werd op een middelbare school, waarna ze een brief schreef aan de minister van binnenlandse zaken met de vraag of ze zich in mocht schrijven aan de Universiteit van Groningen, waar ze geneeskunde wilde studeren.

Na dit te hebben gedaan werd Jacobs dan ook de eerste vrouwelijke arts in Nederland. In 1883 begon ze zich actief in te zetten voor het vrouwenkiesrecht. Dit deed ze onder andere door stukken te schrijven voor het Sociaal Weekblad en zich aan te sluiten bij de VvVK, waar ze uiteindelijk ook voorzitter van werd. Ook is Jacobs actief geweest in de Wereldbond voor vrouwenkiesrecht en heeft ze een eigen vereniging opgericht: de Nederlandsche Vereeniging tot Bevordering van Verpleegsters en Verplegers. Inmiddels had ze haar werk als arts dan ook opgegeven om zich volledig te richten op de emancipatie.⁷

In het jaar 1917 werd de eerste mijlpaal behaald vanwege de instelling van het passief vrouwenkiesrecht. Dit betekende dat vrouwen zich vanaf nu verkiesbaar konden stellen, maar zelf stemmen was nog niet mogelijk. Een jaar later kwam dan ook de eerste vrouw in de Tweede Kamer: Suze Groeneweg. Zij was een pragmatisch ingestelde feminist en was dan ook tegenstander van aparte vrouwenorganisaties.⁸ Het actieve kiesrecht werd twee jaar later, in 1919, doorgevoerd. Met de invoering van het algemeen vrouwenkiesrecht was de kiesrechtstrijd dus afgelopen, dit wordt dan ook als het einde van de eerste feministische golf gezien.⁹

---

⁶ Ribberink, Anneke. (1987). *Feminisme*. [Leiden]: Stichting Burgerschapskunde. Pagina 14-21

⁷ Mieke, Maerten. (26-01-2008). *Feminisme in Nederland*. Geraadpleegd op 19-07-2017, van <http://educatie-en-school.infonu.nl/werkstuk/13917-feminisme-in-nederland.html>

⁸ Parlementair Documentatie Centrum. S. (*Suze*) *Groeneweg*. Geraadpleegd op 28-09-17, van https://www.parlement.com/id/vg09ll18bmva/s_suze_groeneweg

⁹ Bruggeman, Robin. (14-03-2017). *Invoering van het vrouwenkiesrecht*. Geraadpleegd op 17-08-2017, van <http://www.isgeschiedenis.nl/nederlandse-verkiezingen/invoering-van-het-vrouwenkiesrecht/>

1.4 Tweede feministische golf

De tweede feministische golf, ook wel de heropleving van het feminisme genoemd, speelde zich af van ongeveer 1965 tot 1985.¹⁰ Deze naoorlogse opleving werd in eerste instantie aangewakkerd door een artikel in het Nederlandse maandblad *De Gids*. Hierin benadrukte auteur Joke Kool-Smit dat mannen en vrouwen in theorie wel gelijk aan elkaar waren, maar dat de Nederlandse vrouw in de praktijk eigenlijk nog steeds een maatschappelijke achterstand had.¹¹ In 1968 werd de eerste organisatie van de tweede feministische golf opgericht: de Man Vrouw Maatschappij (MVM). Deze groepering kwam onder andere op voor betere opleidingskansen, kinderopvang en vrije abortus. Zij kregen het dan ook voor elkaar dat in 1981 het recht op vrije abortus vastgelegd werd in een wet.¹² Een andere belangrijke actiegroep van de tweede golf was Dolle Mina. Deze werd in 1969 opgericht door een groep jonge socialistinnen die het niet eens waren met de plaats van de vrouw in de maatschappij. Zij hebben de volgende verklaring naar buiten gebracht op het eerste congres in 1970:

*'Ervan uitgaande dat een rolverdeling tussen man en vrouw niet te verdedigen is op grond van biologisch onderscheid, stelt Dolle Mina zich een maatschappijverandering ten doel, die gelijke ontplooiingskansen voor iedereen en onafhankelijk van sekse mogelijk maakt. Dit kan worden verwezenlijkt door middel van sociale strijd, bewustwording en mentaliteitsverandering en daardoor beëindiging van sociaal-economische ondergeschiktheid zowel van man als vrouw.'*¹³

Dolle Mina kwam op voor hun doelen doormiddel van grote publiekelijke acties, waarmee ze onder de aandacht kwamen in zowel de media als de politiek. Door deze opmerkelijke acties kregen ze binnen een korte periode dan ook een grote aanhang, die zich door heel Nederland, en later ook door België, verspreidde. In 1974 richtte de Dolle Mina's hun eigen uitgeverij op in Den Haag en publiceerde hetzelfde jaar nog ideeën in het *Werkende Wijven Plan*.¹⁴ Het doel hiervan was om vrouwen aan het werk te zetten en op die manier financieel onafhankelijk te zijn van de man.¹⁵ Naast seksuele gelijkheid streefde Dolle Mina dus ook naar meer gelijkheid op het gebied van werk. Uiteindelijk is de groepering opgesplitst in kleinere groepen met specifiekere doelen.

Naar aanleiding van de tweede feministische golf is er veel veranderd in de Nederlandse maatschappij. Vrouwen gingen participeren in de politiek, konden zich beter ontwikkelen binnen het onderwijs en er kwam meer vrijheid op het gebied van abortus.

---

¹⁰ Het Geheugen van Nederland. (z.d.) *Vrouwen in actie! > Tweede feministische golf*. Geraadpleegd op 21-08-2017, van <http://www.geheugenvannederland.nl/nl/geheugen/pages/collectie/Vrouwen+in+actie%21/Tweede+feministische+golf>

¹¹ Ribberink, Anneke. (1987). *Feminisme*. [Leiden]: Stichting Burgerschapskunde. Pagina 37.

¹² Het Geheugen van Nederland. (z.d.) *Vrouwen in actie! > Tweede feministische golf*. Geraadpleegd op 21-08-2017, van <http://www.geheugenvannederland.nl/nl/geheugen/pages/collectie/Vrouwen+in+actie%21/Tweede+feministische+golf>

¹³ Denijs, Marjet. (09-11-2015). *Dolle Mina*. Geraadpleegd op 21-08-2017, van <https://www.atria.nl/nl/publicatie/dolle-mina>

¹⁴ Denijs, Marjet. (9-11-2015). *Dolle Mina tijdbalk*. Geraadpleegd op 02-10-2017, van <https://www.atria.nl/nl/publicatie/dolle-mina-tijdbalk>

¹⁵ IsGeschiedenis. (z.d.). *De ludieke acties van de Dolle Mina's*. Geraadpleegd op 02-10-2017, van <https://isgeschiedenis.nl/nieuws/de-ludieke-acties-van-de-dolle-minas>

1.5 Derde feministische golf

Rond de jaren '90 en het begin van de 21e eeuw ontstond er een derde feministische golf vanuit Amerika. Deze golf wordt gekarakteriseerd door het beeld van de 'powervrouw'. Dit kwam doordat veel Amerikaanse (vrouwelijke) idolen, zoals Madonna en popgroepen als de Spice Girls, op een voetstuk werden gezet om te laten zien dat vrouwen alles kunnen bereiken, zolang je er maar hard genoeg voor werkt. Het uiterlijk van de vrouwen was hierbij erg belangrijk. Doormiddel van korte rokjes, make-up en een zelfverzekerde houding lieten de vrouwen zien dat ze ertoe deden. Ze schroomden niet om in de belangstelling te staan en vonden het belangrijk om erkent te worden voor hun harde werk.¹⁶

Rebecca Walker, legt in haar essay genaamd 'Becoming the Third Wave' uit waarom zij het belangrijk vindt zich bij deze groepering aan te sluiten.

"I begin to realize that I owe it to myself, to my little sister on the train, to all of the daughters yet to be born, to push beyond my rage and articulate an agenda. After battling with ideas of separatism and militancy, I connect with my own feelings of powerlessness. I realize that I must undergo a transformation if I am truly committed to women's empowerment. My involvement must reach beyond my own voice in discussion, beyond voting, beyond reading feminist theory. My anger and awareness must translate into tangible action."¹⁷

Een ander belangrijk aspect van de derde golf volgens Walker is de betrokkenheid van vrouwen met een niet-westerse afkomst. Dit was in tegenstelling tot de eerste- en tweede golf waar de focus vooral lag op de blanke, westerse vrouw.

Daarnaast vinden derde-golf-feministen het belangrijk om een terugkoppeling te maken naar de eerdere generaties feministen, omdat daar veel geleerd van kan worden. Ook wordt er gekeken of bepaalde situaties als eens plaatsgevonden hebben in het verleden, zodat ze vandaag de dag beter opgelost kunnen worden.¹⁸

Over het precieze einde van de derde golf wordt gespeculeerd. Aan de ene kant lijkt het alsof er nog steeds doorgeborduurd wordt op het idee van de 'powervrouw', maar aan de andere kant zou je ook kunnen zeggen dat de derde golf na een aantal jaar weer is ingezakt. Zo waren er vele schrijvers en journalisten die in het jaar 2000 al spraken over het eind van de derde golf. Sinds circa 2012 is er echter weer een opleving van het feminisme, men spreekt dan ook wel eens van een vierde feministische golf. Deze hangt echter nauw samen met de derde golf en kan ook als één geheel gezien worden.

---

¹⁶ Duijn, Suzanne. van. (z.d.). *Het nieuwe feminisme*. Geraadpleegd op 09-09-2017, van <https://miss-legal.nl/het-nieuwe-feminisme/>

¹⁷ Walker, Rebecca. (jan. 1992). *Becoming the Third Wave*. Geraadpleegd op 09-09-2017 <http://www.msmagazine.com/spring2002/BecomingThirdWaveRebeccaWalker.pdf>

¹⁸ DeWereldMorgen. (8-03-2003). *Kritisch en creatief: de derde feministische golf in Nederland*. Geraadpleegd op 09-09-2017, van <http://www.dewereldmorgen.be/artikels/2013/03/08/kritisch-en-creatief-de-derde-feministische-golf-in-nederland>

1.6 Postfeminisme

Postfeminisme is een belangrijke term bij het nagaan of feminisme achterhaald is. Het woord 'post', ofwel 'na', geeft namelijk een tijdsbepaling aan over de periode nadat iets is afgelopen, in dit geval dus het feminisme. Vaak wordt het postfeminisme verward als synoniem voor de derde feministische golf, dit is echter niet het geval. Net als de derde golf kwam de gedachte over postfeminisme op aan het begin van de jaren '90, maar werd het gebruikt als term om aan te geven dat het feminisme niet langer nodig was. Lisa Yaszek, professor en onderzoekster naar onderwerpen als geslacht, ongelijkheid en ras, zegt hier het volgende over: "postfeminisme wordt gebruikt om de tijdelijke periode aan te geven waarin de doelen van het feminisme behaald zijn. Waar de derde golf zegt dat er nog veel werk aan de winkel is, zeggen postfeministen dat we op moeten houden met zeuren en de overwinning moeten vieren." Postfeministen zijn dan ook van mening dat individualiteit, het maken van de juiste keuzes en hard werk zullen leiden tot een gelijke behandeling tussen man en vrouw.¹⁹

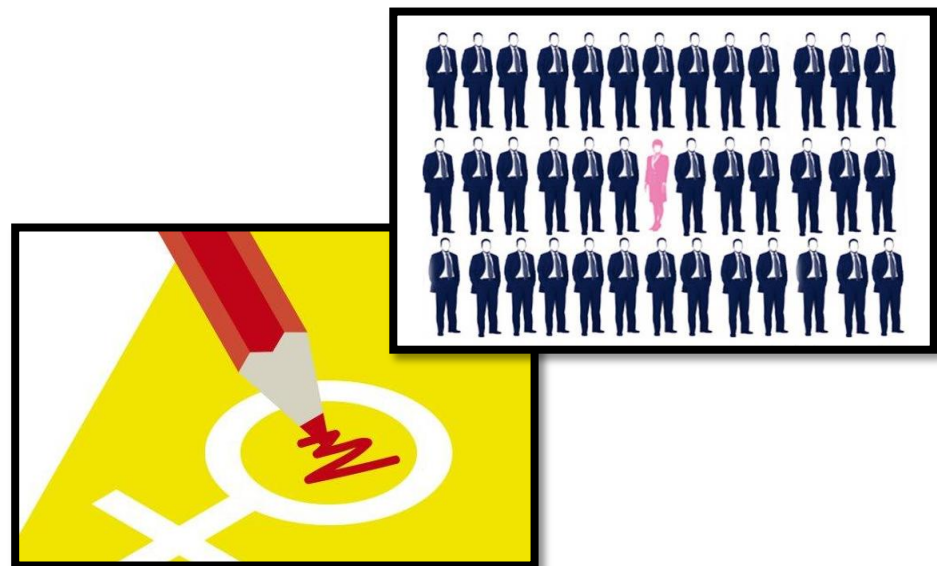
¹⁹ Piepmeier, Alison. (17-03-2006). *Postfeminism vs. the Third Wave*. Geraadpleegd op 11-09-2017
<http://www.electronicbookreview.com/thread/writingpostfeminism/reconfiguredrip2>

Hoofdstuk 2: Positie van de Nederlandse vrouw in het heden

In 1992 werd de Wet Gelijke Behandeling ingevoerd²⁰, wat het eindpunt van de feministische strijd aan zou moeten duiden. Maar dat man en vrouw op papier gelijk aan elkaar zijn betekend niet gelijk dat dit in de praktijk ook het geval is. Is de emancipatie al voltooid, of is er in het heden nog steeds sprake van een maatschappelijke verdeling tussen de positie van mannen en vrouwen?

2.1 Politiek

Op politiek gebied hebben vrouwen in principe dezelfde rechten als mannen. In de praktijk blijkt echter dat de vrouw zwaar ondervertegenwoordigd is in de Nederlandse politiek. Als we bijvoorbeeld eens kijken naar de Tweede Kamerverkiezingen, is het dan ook opvallend dat er bijna alleen maar mannen op de kieslijst staan. Natuurlijk zal je hier en daar ook wel een vrouwen naam voorbij zien komen, maar deze zal je nooit helemaal bovenaan de lijst vinden. Uit de emancipatiemonitor van 2016 is een verklaring voor deze situatie af te leiden. Daaruit blijkt namelijk dat 72 procent van de Nederlandse mannen het niet nodig vindt dat de volgende premier een vrouw is. Bij de vrouwen is dat 60 procent. Op de een of andere manier lijkt het volk de mannelijke politici meer vertrouwen met politieke macht dan vrouwelijke vertegenwoordigers. Een andere indicatie hiervoor is het feit dat Nederland het afgelopen jaar drie plekken is gedaald op de jaarlijkse ranglijst naar de achterstelling van vrouwen.²¹

²⁰ Boere, Marianne. (10-03-2016). *De tweede feministische golf*. Geraadpleegd op 21-08-2017, van <https://www.atria.nl/nl/publicatie/de-tweede-feministische-golf>

²¹ Jong, Jessica. de. (10-03-2017). *Nederlanders willen niet dat een vrouw de baas is*. Geraadpleegd op 21-08-2017, van <https://www.volkskrant.nl/ opinie/nederlanders-willen-niet-dat-een-vrouw-de-baas-is~a4472390/>

2.2 Sociaal-economisch

Op gebied van de arbeidsmarkt zijn de kansen voor man en vrouw vrij gelijk verdeeld. In principe zouden alle banen voor zowel man als vrouw, mits ze de juiste kwalificaties hebben, toegankelijk moeten zijn. In de realiteit wordt er echter nog wel eens aan seksisme gedaan. Seksisme betekent het discrimineren op grond van geslacht.²² Tijdens het selecteren van werknemers kunnen bedrijven of organisaties hun voorkeur uit laten gaan naar mensen met een bepaalde leeftijd, afkomst en dus ook met een bepaald geslacht. Dit is echter niet toegestaan en wordt verboden in artikel 1 van de grondwet:

*"Allen die zich in Nederland bevinden, in gelijke gevallen gelijk worden behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan."*²³

Ondanks deze wet blijkt uit onderzoek van het College voor de Rechten van de Mens uit 2013 dat mensen van niet-westerse afkomst, mensen met een handicap en vrouwen minder kans hebben op een baan. Dit laat dus zien dat discriminatie naar sekse ook in de 21^e eeuw nog voorkomt.²⁴

Echter kan er ook positieve discriminatie toegepast worden. Dit is het maken van ongeoorloofd onderscheid, zoals bij rassendiscriminatie of positieve discriminatie, waarbij achtergestelde groepen een voorkeursbehandeling krijgen.²⁵ In sommige gevallen wordt er positieve discriminatie gebruikt om de positie van de vrouw op de arbeidsmarkt te stimuleren. Afgelopen mei was er dan ook een nieuwsitem dat in ging op deze kwestie omdat de Rotterdamse politie bij een sollicitatieprocedure voorkeur gaf aan allochtone en vrouwelijke sollicitanten. De reden die hiervoor gegeven werd was het streven naar meer diversiteit.²⁶

Zoals al kort genoemd in de indeling is er ook op het gebied van loon een ongelijke verdeling tussen man en vrouw. In de Wet gelijke behandeling van man en vrouw staat dan wel beschreven dat werknemers, ongeacht hun geslacht, op dezelfde manier beloond moeten worden²⁷, maar uit het meest recente onderzoek van 2014 bleek dat vrouwelijke werknemers gemiddeld 19% loon minder verdienen dan hun mannelijke collega's.²⁸

---

²² Van Dale. (z.d.). *Betekenis 'seksisme'*. Geraadpleegd op 25-08-2017, van <http://www.vandale.nl/opzoeken?pattern=seksisme&lang=nn>

²³ College voor de Rechten van de Mens. (z.d.). *Discriminatie*. Geraadpleegd op 25-08-2017 <https://www.mensenrechten.nl/wat-zijn-mensenrechten/discriminatie?gclid=CN-D2PyN8tUCFdlmGwodg4YIvg>

²⁴ College voor de Rechten van de Mens. (z.d.). *Discriminatie*. Geraadpleegd op 25-08-2017 <https://www.mensenrechten.nl/wat-zijn-mensenrechten/discriminatie?gclid=CN-D2PyN8tUCFdlmGwodg4YIvg>

²⁵ Van Dale. (z.d.). *Betekenis 'Discriminatie'*. Geraadpleegd op 25-08-2017, van <http://www.vandale.nl/opzoeken?pattern=discriminatie&lang=nn>

²⁶ RTL Nieuws. (20-05-2017). *Agenten kwaad: allochtonen en vrouwen kregen bij sollicitatie meer kans*. Geraadpleegd op 25-08-2017 <https://www.rtlnieuws.nl/nederland/agenten-kwaad-allochtonen-en-vrouwen-kregen-bij-sollicitatie-meer-kans>

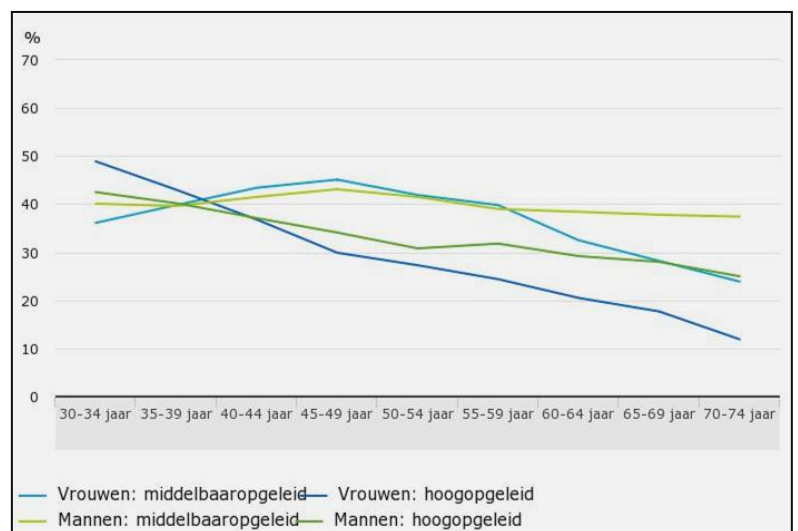
²⁷ College voor de Rechten van de Mens. (z.d.). *Gelijke beloning m/v*. Geraadpleegd op 30-08-2017, van <https://mensenrechten.nl/dossier/gelijke-beloning-mv>

²⁸ Stichting Loonwijzer & Wagelinindicatie Foundation. (z.d.). *Waarom zijn er beloningsverschillen m/v?* Geraadpleegd op 30-08-2017, van <https://www.loonwijzer.nl/home/vrouwenloonwijzer/beloningsverschillen-m-v>

Ongelijke loonverdeling is een erkend probleem. Zo probeert het College voor de Rechten van de Mens dit actief aan de kaak te stellen door bijvoorbeeld brieven naar de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid te sturen en hem daarin te vragen een actieve rol te spelen bij het verbeteren van deze situatie. Wanneer iemand te maken krijgt met loondiscriminatie wordt hen dan ook aangeraden contact op te nemen met het College zodat er hulp geboden kan worden. Ook op Europees niveau wordt er gewerkt aan een gelijke loonsverdeling. Dit is terug te zien in de 'Bestrijding van de beloningsverschillen tussen vrouwen en mannen in de Europese Unie' dat de EU in 2014 heeft uitgegeven. Hierin hebben ze een aantal doelstellingen geformuleerd die in 2020 behaald moeten zijn. Zo wil de EU meer en betere banen creëren, een hogere arbeidsparticipatie van vrouwen en is het hun kerndoel om beloningsverschillen tussen vrouwen en mannen door middel van wetgevings- en niet-wetgevingsmaatregelen op te heffen. Ook organiseert de EU elk jaar een Equal Pay Day om het bewustzijn te verhogen van het feit dat de loonkloof tussen vrouwen en mannen nog steeds bestaat en dat vrouwen langer moeten werken dan mannen om hetzelfde te verdienen.²⁹

Voor scholing geldt dat er steeds meer vrouwen zijn die een hoog opleidingsniveau hebben. Het CBS heeft hier in 2016 nog onderzoek naar gedaan en daaruit bleek dat vrouwen tussen de 30 en 40 jaar vaker een hbo- of universitaire opleiding afgerond hebben dan mannen in deze leeftijdscategorie. 'De afgelopen tien jaar is het aandeel hoogopgeleiden onder jonge vrouwen bovendien sterker gestegen dan onder mannen, waardoor het aandeel vrouwelijke hoogopgeleide dertigers steeds verder uitloopt. Ondanks dat het aantal uren dat jonge hoogopgeleide vrouwen per week werken de afgelopen jaren is gegroeid, werken jonge mannen nog altijd vaker voltijd dan jonge vrouwen.'³⁰ Onder de oudere generaties is dit echter niet het geval, daarbij waren er meer mannen met een hoog opleidingsniveau. Dit komt omdat het vroeger gebruikelijker was voor de man om voor het inkomen te zorgen, terwijl vrouwen eerder voor het gezin zorgden.

Kortom is er dus geen gebrek aan hoogopgeleide vrouwen. Desalniettemin is er nog steeds sprake van een ongelijke beloning tussen man en vrouw op de werkvloer, maar er zijn wel instanties zoals de EU het College die hun best doen dit probleem onder de aandacht te brengen en opkomen voor een gelijk salaris.

Aandeel middelbaar- en hoogopgeleide mannen en vrouwen naar leeftijd, 2015

²⁹ Europese Unie. (2014). *Bestrijding van de beloningsverschillen tussen vrouwen en mannen in de Europese Unie*. Geraadpleegd op 30-08-2017, van http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/gender_pay_gap/140319_gpg_nl.pdf

³⁰ Centraal Bureau voor de Statistiek. (08-03-2016). *Jonge vrouwen vaker hoogopgeleid dan jonge mannen*. Geraadpleegd op 01-09-2017, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/10/jonge-vrouwen-vaker-hoogopgeleid-dan-jonge-mannen>

2.3 Mentaal

Nederland staat bekend om zijn tolerantie ten opzichte van seksualiteit, gender en wordt over het algemeen gezien als een land waarin iedereen op sociaal gebied gelijk aan elkaar is. Volgens sociologe Justine van Beek, oprichtster van het feministische online-platform Stellingdames, is dit echter niet het geval. "We zijn er nog altijd van overtuigd dat ons land heel tolerant is en dat alles en iedereen gelijk is. Maar de cijfers vertellen juist een heel ander verhaal."³¹ Uit onderzoek door FRA bleek dan ook dat 45% van alle Nederlandse vrouwen fysiek en/of seksueel geweld heeft meegemaakt. Dit onderzoek werd afgenomen onder 1500 Nederlandse vrouwen. Verder bleek hieruit ook dat 73% van hen wel eens seksueel is geïntimideerd en dat één op de tien vrouwen ooit is verkracht. Daarnaast gaf dit onderzoek weer dat ook andere vormen van geweld tegen vrouwen voorkomt, zoals huiselijk geweld, cybergeweld en stalking.³²

Op het gebied van opvoeding blijkt er nog steeds een heersende gedachte te zijn dat vrouwen beter voor de kinderen kunnen zorgen dan mannen. Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt dat een derde van de vrouwen en ruim de helft van de mannen vinden dat vrouwen beter geschikt zijn om voor kleine kinderen te zorgen dan mannen. Het is dan ook niet gek dat de Nederlandse vrouwen het vaak lastig vinden een goede balans te houden tussen werk en privé. Zo werken Nederlandse vrouwen gemiddeld 24 uur per week, terwijl dit in de rest van Europa zo'n 36 uur is. Een artikel van People Business zegt hier het volgende over: 'Sociologen denken vaak dat de (Nederlandse) voorkeur voor deeltijdwerk te verklaren is door onze opvattingen over het moederschap. In onze samenleving heerst het idee dat de moeder de aangewezen persoon is om voor haar eigen jonge kinderen te zorgen, terwijl in andere landen kinderen van jongs af aan lange dagen op de crèche doorbrengen. Volgens Nederlanders is het prima dat de vrouw werkt, maar mag een carrière niet ten koste gaan van de kinderen.' Vrouwen geven volgens hen toe aan de maatschappelijke druk om parttime te gaan werken.³³

Ook op het gebied van uiterlijk heerst er een maatschappelijke druk voor vrouwen om aan bepaalde verwachtingen te voldoen. In de documentaire genaamd 'Beperkt houdbaar' van Sunny Bergman wordt er gekeken naar schoonheidsidealen en de invloed die dit heeft op ons zelfbeeld. Dit probleem is niet alleen van nu, maar speelt al veel langer. Zo heeft Bergman's moeder in 1979 zelf ook een documentaire gemaakt over het schoonheidsideaal.³⁴ Hierin werd onder andere beschreven dat de beelden die je van vrouwen ziet in reclames niet overeenkomen met de vrouwen die je over straat ziet lopen. Dit zorgt voor een gevoel van onzekerheid omdat de meeste vrouwen niet opleven aan het schoonheidsbeeld wat via de reclame verspreid wordt. Met de komst van sociale media wordt dit fenomeen hevig versterkt.

---

³¹ Kantelberg, Anouk. (08-03-2017). *Zijn man en vrouw wel zo gelijk in Nederland?* Geraadpleegd op 01-09-2017, van <https://nos.nl/artikel/2161956-zijn-man-en-vrouw-wel-zo-gelijk-in-nederland.html>

³² Atria. (12-09-2016). *Geweld tegen vrouwen: feiten en cijfers*. Geraadpleegd op 01-09-2017, van <https://www.atria.nl/nl/publicatie/geweld-tegen-vrouwen-feiten-en-cijfers>

³³ People Business. (05-05-2015). *Werk en privé combineren. De vrouw vindt het moeilijk*. Geraadpleegd op 08-09-2017, van <https://peoplebusiness.nl/artikelen/hr-trends/werk-en-privé-combineren-de-vrouw-vindt-het-moeilijk>

³⁴ Beeld en Geluid. (z.d.) *Archief: Beperkt houdbaar*. Geraadpleegd op 21-09-2017, van <http://zoeken.beeldengeluid.nl/internet/index.aspx?chapterid=1164&filterid=974&contentid=7&searchID=515778&columnorderid=-1&orderby=1&itemsOnPage=10&defsortcol=12&defsortby=2&pvname=personen&pis=expressies:selecties&startrow=1&resultitemid=3&nrofresults=92&verityID=/27446/27746/28815/268440@expressies>

Van jongs af aan worden meiden geconfronteerd met goed uitziende it-girls op instagram, facebook, twitter etc. Ook de beelden die tegenwoordig in tijdschriften staan hebben hier een grote bijdrage aan. Het is dan ook standaard geworden dat alle foto's in tijdschriften bewerkt zijn. Zo zegt Hilmar Mulder, hoofdredacteur van de Cosmopolitan, dat ze de werkelijkheid mooier willen maken dan hij is: "Je toont een bepaald aspiratieniveau, iets waarvan de vrouw die het leest denkt van 'oh dat zou ik ook willen' of 'zo zou ik ook willen zijn'".³⁵

Ondanks dat de redacties van modetijdschriften geen verantwoordelijkheid voelen voor het aanwakkeren van onzekerheid bij hun lezers, is het bijna niet te ontkennen dat al deze gefotoshopte plaatjes wel degelijk invloed hebben. "Historisch en cultureel zijn de begrippen vrouwelijkheid en schoonheid heel erg met elkaar verweven. Je bent meer vrouw naarmate je mooier gevonden wordt. Terwijl bij mannen, mannelijkheid veel sterker gekoppeld is aan status. Dat maakt waarom wij, als vrouwen, daar zo gruwelijk gevoelig voor zijn", aldus Dr. Liesbeth Woertman, hoofddocent Psychologie aan de Universiteit van Utrecht.

Het is dan ook niet verrassend dat de plastische chirurgie de afgelopen jaren wereldwijd een enorme opleving heeft gehad. Vooral in Amerika en Brazilië is deze stijging van het aantal ingrepen niet over het hoofd te zien. In vergelijking met deze landen valt het in Nederland nog mee, met iets meer dan 100.000 ingrepen per jaar. Desalniettemin is ook op de Nederlandse markt te merken dat er een stijging van het aantal ingrepen is.³⁶

Al met al wordt de druk voor vrouwen om er op een bepaalde manier uit te zien steeds groter. Dit wordt onder andere beïnvloedt door de media en alle beelden van 'perfecte' vrouwen die ze daar vertonen. Volgens mevrouw Woertman heeft dit te maken met de kloof tussen het droombeeld en de werkelijkheid: "Het ideaalbeeld dat we op dit moment met elkaar hanteren over wat een mooie vrouw is, is heel onrealistisch, gemanipuleerd en geretoucheerd. Dit komt door de aanbidding van duizenden geperfectioneerde beelden, wat leidt tot een steeds groter verschil tussen het perfecte beeld en het feitelijke lichaam." Dit zorgt ervoor dat het zelfbeeld van vrouwen steeds lager wordt en men gaat toegeven aan de druk om zich te 'verbeteren' door middel van plastische chirurgie. Ook op andere gebieden is er een druk voor vrouwen om te voldoen aan een bepaald beeld, waaronder op zakelijk gebied en bij de opvoeding van kinderen.

---

³⁵ Sunny Bergman. (08-03-2007). *Beperkt houdbaar*. Geraadpleegd op 19-09-2017, van <https://www.2doc.nl/documentaires/series/hollanddoc/2010/Beperkt-Houdbaar.html>

³⁶ Boerhaave Medisch Centrum. (28-04-2017). *Vraag naar plastische chirurgie hoogste ooit*. Geraadpleegd op 21-09-2017, van <https://www.boerhaave.nl/vraag-naar-plastische-chirurgie-hoogste-ooit/>

Hoofdstuk 3: Vooroordelen over man en vrouw: aangeleerd of aangeboren?

3.1 Verloop van het onderzoek

Om antwoord te kunnen geven op de vraag of feminisme achterhaald is, is het belangrijk om erachter te komen hoe diep de vooroordelen over man en vrouw in onze samenleving gegrond zijn. Naar aanleiding van het onderzoek van Sunny Bergman over vooroordelen van kinderen ten opzichte van blanke en zwarte mensen heb ik een eigen onderzoek samengesteld over onbewuste vooroordelen tussen man en vrouw. Hiervoor ben ik naar een basisschool geweest waar ik dezelfde zeven vragen aan 30 kinderen heb gesteld. De groep kinderen bestond uit tien kinderen van vijf, tien van zes en tien van zeven jaar. Daarnaast was elke leeftijdscategorie opgesplitst in vijf jongens en vijf meisjes om een zo goed mogelijke representativiteit van de onderzoeksgroep te verkrijgen. Ze kregen de vragen echter wel individueel gesteld, zodat er geen afleiding of invloed van buitenaf zou komen.

Elk kind kreeg twee afbeeldingen voor zich: een van een jongen en een van een meisje. Vervolgens vertelde ik ze zeven korte verhaaltjes en na elk van deze verhaaltjes moesten ze zeggen of dit over een jongen of een meisje ging. Elke vraag ging over een heersend vooroordeel over mannen of vrouwen in onze huidige maatschappij. Het doel hiervan is om te zien of kinderen deze vooroordelen al onbewust in zich hebben of dat het wordt ontwikkeld naarmate ze ouder worden en ze steeds meer meekrijgen van de samenleving en de mensen om hen heen.

3.2 Verantwoording meetinstrument

Zoals al eerder genoemd heb ik mijn vragen gebaseerd op heersende vooroordelen over mannen en vrouwen binnen onze samenleving. Daarbij heb ik één van de vooroordelen op twee verschillende manieren geformuleerd om te kijken of hier tegenstrijdige antwoorden uit zullen komen. Het gaat hierbij om de gedachte dat mannen slimmer zijn dan vrouwen. De laatste vraag, 'wie is de baas?' werd ook gesteld in het experiment van Sunny Bergman. Hierin zeiden de meeste kinderen dat het blanke kindje de baas was over het kind met een zwarte huidskleur. Om te kijken of dit ook het geval is bij de verhouding jongen/meisje vond ik het belangrijk deze vraag bij het onderzoek te betrekken en te kijken in hoeverre er (on)gelijkheid heerst op deze jonge leeftijden.

Lin Bian, psycholoog aan de Universiteit van Illinois, deed afgelopen jaar een experiment waarin ze aan 240 kinderen, leeftijden vijf tot zeven, de vraag stelde wie er het slimst is. Dit deed ze aan de hand van een kort verhaaltje, deze ging als volgt:

"There are a lot of people at the place where I work, but there is one person who is really special. This person figures out how to do things quickly and comes up with answers much faster and better than anyone else. This person is really, really smart."

Toen de kinderen moesten vertellen over wie deze anekdote precies ging bleek dat de vijfjarigen intelligentie associeerden met hun eigen geslacht. Bij de zes- en zevenjarigen hielden de jongens vast aan dit antwoord, maar de meiden begonnen steeds minder hun eigen geslacht te noemen:

'At an age when girls tend to outperform boys at school, and when children in general show large positive biases towards their own in-groups, the girls became less likely than boys to attribute brilliance to their own gender. You could frame that as a good thing: While boys continued to believe in their own brilliance, the girls, on average, developed a more equal view. But that view has consequences—Bian also found that the older girls were less interested in games that were meant for "really, really smart" children.'

Aan de hand van de resultaten van dit onderzoek heb ik dan ook bepaald dat ik mijn onderzoek onder kinderen van vijf, zes en zeven jaar wilde uitvoeren. Wellicht zal hetzelfde fenomeen - dat meiden, in tegenstelling tot jongens, steeds minder vertrouwen hebben in de 'superioriteit' van het eigen geslacht - ook terug te zien zijn in het resultaat van mijn onderzoek bij de Nederlandse kinderen.

Vragen

Bij deze zal ik elk vooroordeel benoemen, met daarna de vraag en het verhaaltje dat ik eromheen heb gemaakt:

'Jongens zijn slimmer dan meisjes' → Wie is het slimst?
Wanneer de meester ons overhoord over spelling en rekenen is er één iemand in mijn klas die alle antwoorden weet. Deze persoon is erg slim. Wie is dit?

'Jongens zijn sterker dan meisjes' → Wie is het sterkst?
Tijdens de gym moet de klas gaan touwtje trekken. Er is één iemand in de klas die van iedereen wint. Deze persoon is erg sterk. Wie is dit?

'Meisjes zijn behulpzamer dan jongens' → Wie is het meest behulpzaam?
Een van de kinderen op het schoolplein valt en begint te huilen. Gelukkig is er iemand die gelijk komt helpen. Deze persoon is erg behulpzaam. Wie is dit?

'Jongens zijn slimmer dan meisjes' → Wie is het slimst?
De juffrouw kijkt een proefwerk na en komt erachter dat er één iemand in de klas zit met een veel hoger cijfer dan de rest. Deze persoon haalt altijd de hoogste cijfers. Wie is dit?

'Meisjes zijn gevoeliger dan jongens' → Wie is gevoeliger?
Stel je voor dat je een heel mooi kunstwerkje hebt gemaakt en een klasgenootje maakt deze kapot. Wie zou er eerder moeten huilen, een jongen of een meisje?

'Jongens zijn agressiever dan meisjes' → Wie maakt er eerder ruzie?
Terwijl we aan het buitenspelen zijn zie ik dat iemand wordt omgeduwd door de pestkop van de klas. De persoon die is omgeduwd wordt boos en ze krijgen ruzie. Bij wie zou dit eerder gebeuren?

'Jongens zijn de baas' → Wie is de baas?
Tijdens de pauze op het schoolplein zijn er twee kinderen die met dezelfde step willen spelen, een jongen en een meisje. Wie van de twee is de baas en krijgt uiteindelijk de step?

3.3 Hypothese

Van jongs af aan krijgt men te maken met invloeden van de samenleving over stereotypering bij mannen en vrouwen. Uit onderzoek blijkt zelfs dat kinderen van twee jaar beginnen met het ontwikkelen van een sociale voorkeur voor het eigen geslacht.

Over de oorsprong van deze vooroordelen is echter nog veel te ontdekken. Aan de ene kant zou het namelijk een aangeleerde factor kunnen zijn, iets dat de kinderen meekrijgen van de maatschappij om hen heen. Aan de andere kant is het ook mogelijk dat kinderen vanaf de geboorte al onbewuste vooroordelen over mannen en vrouwen hebben, die ze dus vanuit zichzelf ontwikkelen en die niet zijn beïnvloedt van buitenaf. Maar dat de maatschappij een grote factor speelt bij het ontwikkelen van bepaalde visies onder kinderen is wel degelijk bewezen. Zo bleek uit eerder onderzoek dat kinderen vanaf een jaar of vijf steeds meer kennis krijgen over de maatschappij en daardoor de neiging krijgen om de heersende gedachtes over te nemen.³⁷

In het boek genaamd 'Intergroup Attitudes and Relations in Childhood Through Adulthood' door Seri R. Levy en Melanie Killen wordt beschreven waarom kinderen op jonge leeftijd al vooroordelen ontwikkelen. Een belangrijke vraag die ze hierin stellen luidt als volgt:

'There are potentially limitless ways to classify people, yet gender is one of the earliest emerging categories. What causes children to focus on gender?'

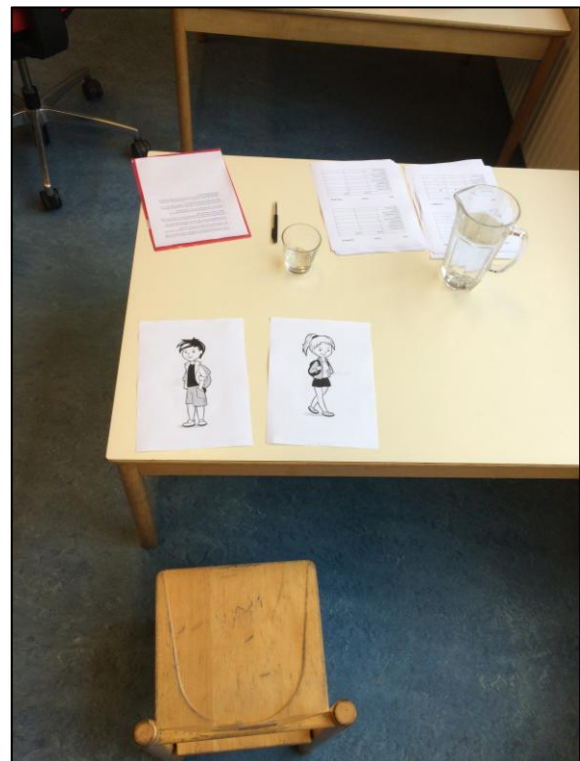
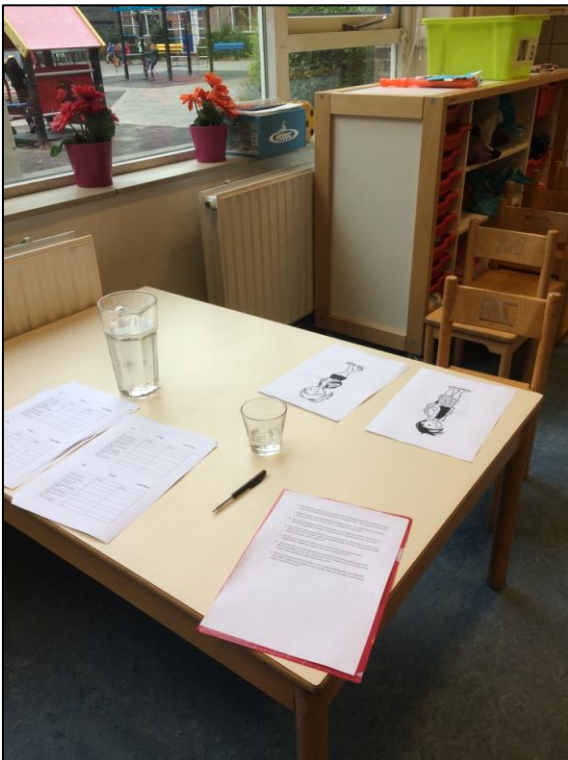
Deze vraag kan beantwoord worden door in te gaan op een aantal categorieën. Ten eerste zijn kinderen geneigd om een onderscheid te maken tussen dingen die duidelijk zichtbaar zijn. Daarom zal er minder gelet worden op bijvoorbeeld geloof omdat het verschil tussen een christen en jood minder visueel zichtbaar is dan het verschil tussen jongens en meiden. Daarnaast zijn kleine groepen mensen sneller geneigd om zich te onderscheiden op basis van geslacht. Zo hebben de meeste meiden de voorkeur om op dansles te gaan terwijl de karate-les vooral wordt bijgewoond door jongens. Het feit dat er een scheiding is tussen jongens en meiden bij bepaalde activiteiten zorgt er dan ook voor dat de jongere generaties hierdoor worden beïnvloedt. Ten derde worden kinderen sterk beïnvloedt door hun ouders. Vaak hebben ouders namelijk een strikt beeld over belangrijke eigenschappen voor hun kind, zo moeten jongens sterk en stoer zijn terwijl ze hun meiden op willen voeden tot een lief en zorgzame vrouw. Tot slot krijgen kinderen ook al vroeg te maken met segregatie op gebied van geslacht. Zowel de volwassenen om hen heen als zijzelf zullen een onderscheid maken tussen jongens en meiden als het aankomt op vriendschappen etc.

---

³⁷ Levy, Sheri R. & Killen, Melanie. (15-02-2010). *Intergroup Attitudes and Relations in Childhood Through Adulthood*. [New York]: Oxford University Press. Geraadpleegd op 25-09-2017, van https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=N_Ew3v93g4C&oi=fnd&pg=PA66&dq=gender+prejudices+children&ots=EA7gqTknXe&sig=FVYvHQEqNcctcMYMI9YiNWLouLI#v=onepage&q=gender%20prejudices%20children&f=false

We kunnen dus wel stellen dat er uit wetenschappelijk onderzoek is gebleken dat er wel degelijk vooroordelen zijn en dat deze zich op jonge leeftijd ontwikkelen. Dit is iets dat ik in mijn onderzoek naar onbewuste vooroordelen over man en vrouw bij kinderen van vijf tot en met 7 jaar heb onderzocht. Mijn hypothese luidt dan ook als volgt:

Op vijfjarige leeftijd zullen kinderen de positieve eigenschappen toeschrijven aan hun eigen geslacht. Hoe ouder de kinderen worden, hoe duidelijker de invloed van de maatschappij terug zal komen in de antwoorden, dan zullen de stereotyperende gedachtes naar boven komen.

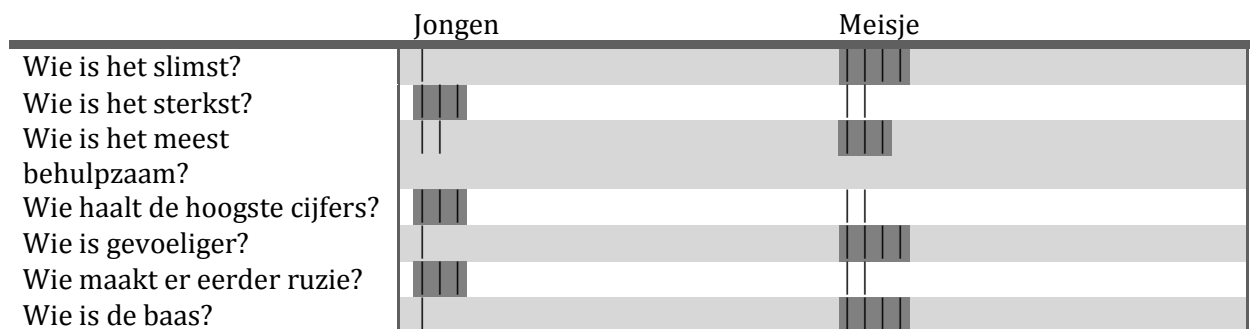
3.4 Resultaten

5 jaar

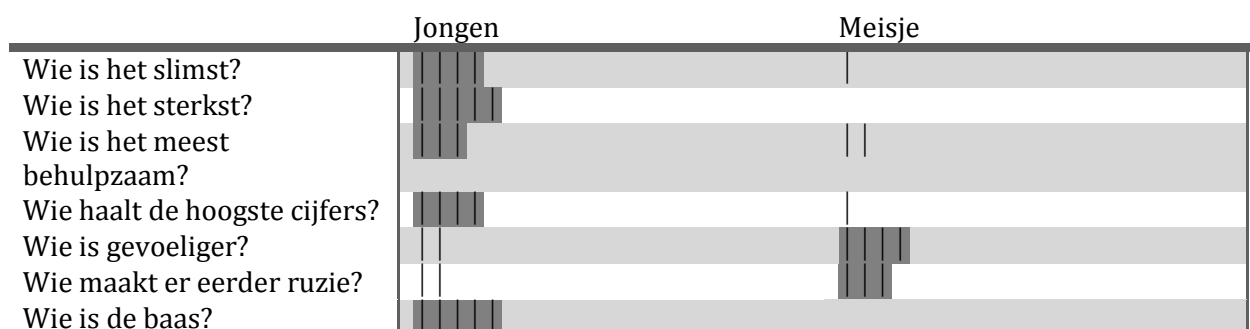
Onder de kinderen van vijf jaar blijkt dat er bij de meeste categorieën voor het eigen geslacht wordt gekozen. Zo zeiden alle jongens dat ze het sterkst en de baas zijn. Op een enkeling na vonden ze zichzelf ook het slimst, het meest behulpzaam en halen ze de hoogste cijfers. Bij de meiden lag dit iets genuanceerder; daar is geen enkele categorie waarop alle meiden hetzelfde antwoordden. Over het algemeen vonden zij zich het slimst, meest behulpzaam, gevoeliger en zien ook zij het eigen geslacht als de baas. De meisjes zeiden echter wel dat jongens de hoogste cijfers halen, wat een contrast is met de intelligentie die ze aan zichzelf hebben gekoppeld.

Bij de vraag wie er eerder ruzie maakt kozen de kinderen echter voor het andere geslacht. Opvallend is dus dat de positieve eigenschappen vooral aan het eigen geslacht toebedeeld worden en dat de negatieve eigenschappen afgeschoven worden op 'de ander'.

Meiden

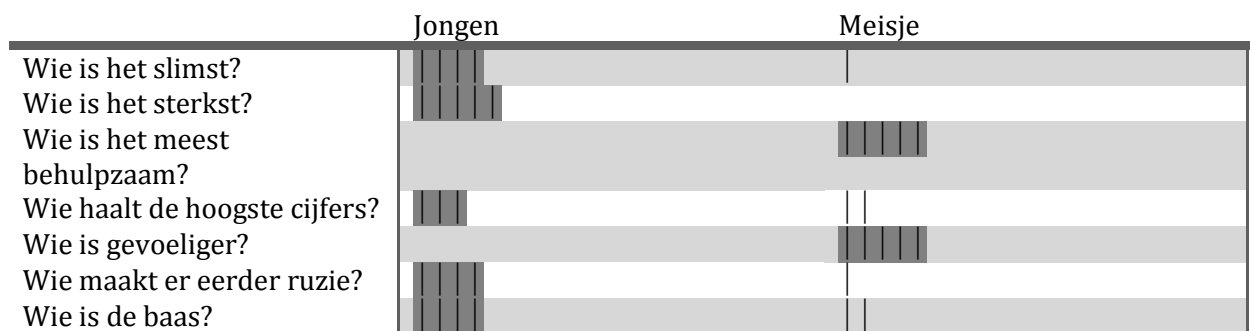
Jongens

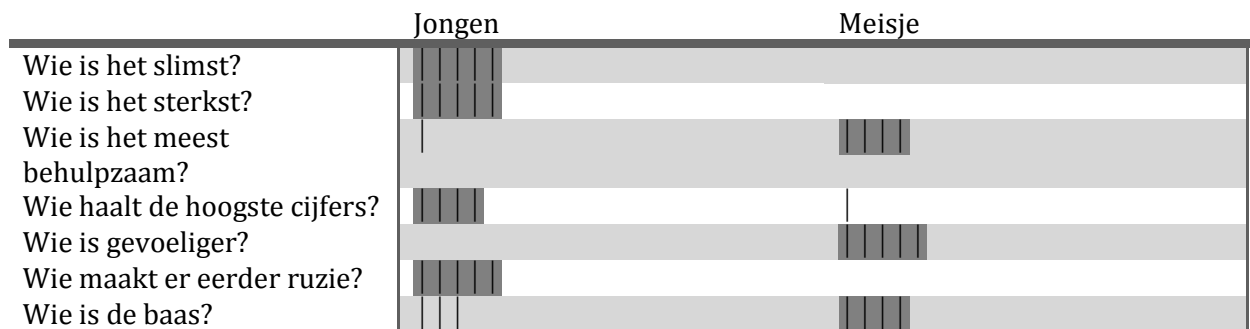
6 jaar

Na het onderzoek bij de zesjarigen bleek ten eerste dat iedereen, zowel de jongens als de meiden, het er over eens was dat jongens sterker zijn. Ook bij de vragen over intelligentie en ruzie werden vooral de jongens aangewezen. De meiden werden daarentegen vooral beschreven als het meest behulpzaam en zijn volgens iedereen ook het meest gevoelig. Daarnaast waren er drie kinderen (twee jongens en één meisje) die zeiden dat geen van beide de baas is over het andere geslacht. Een van de jongens zei stellig dat niemand de baas is en het meisje antwoordde met: 'samen spelen samen delen, dat hebben we geleerd van onze juffrouw'.

Meiden

Jongens

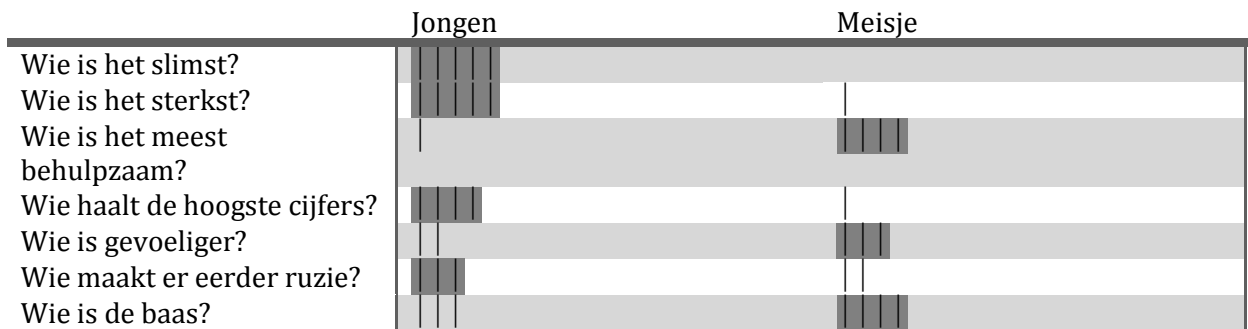
7 jaar

Bij de jongens en meiden van zeven jaar waren de antwoorden over het algemeen gelijkgestemd. Zo zei iedereen dat jongens het slimst zijn en scoorden ze ook op gebied van sterkte het hoogst. De meiden werden vooral gekozen als het ging om behulpzaamheid en gevoeligheid, ondanks dat er nu twee jongens waren die, in tegenstelling tot de jongens van vijf en zes, hun eigen geslacht gevoeliger noemden. Ook was er één jongen die zei dat meiden en jongens even sterk zijn. Tot slot waren er in totaal vier kinderen (twee jongens en twee meiden) die zeiden dat zowel jongens als meisjes de baas zijn.

Meiden

Jongens

3.5 Conclusie

In mijn hypothese zei ik dat mijn verwachting was dat de vijfjaren vooral de positieve eigenschappen aan het eigen geslacht zouden toeschrijven. Uit de resultaten bleek dit grotendeels te kloppen. Aan de ene kant is bij de jongens namelijk te zien dat de eigenschappen van intelligentie, kracht, behulpzaamheid en superioriteit aan het eigen geslacht gekoppeld wordt. De meiden benoemden zichzelf als het slimst, maar vonden wel dat jongens hogere cijfers halen en zeiden ook dat jongens sterker zijn.

Daarnaast verwachtte ik dat de kinderen, naarmate ze ouder worden, antwoorden zouden gaan geven die steeds meer overeenkomen met de stereotyperende gedachtes en dat de maatschappelijke invloed op de kinderen dus steeds beter zichtbaar is. Ik zal hieronder aangeven of het algemene beeld van de kinderen in overeenstemming is met de stereotyperende gedachtes:

'Jongens zijn slimmer dan meiden' (Intelligentie)

- » 5 jaar: Eigenschap wordt toebedeeld aan het eigen geslacht
- » 6 jaar: Jongens zijn het slimst
- » 7 jaar: Jongens zijn het slimst

Dus: Hoe ouder de kinderen zijn, hoe meer er wordt gedacht dat jongens het slimst zijn. Vooral bij de meiden is duidelijk te zien dat ze van vijf op zes jaar veranderen van gedachte en zichzelf niet langer meer als het slimst zien. Hierin is de invloed van de maatschappij dus duidelijk terug te zien.

'Jongens zijn sterker dan meiden'

- » 5 jaar: Jongens zijn het sterkst
- » 6 jaar: Jongens zijn het sterkst
- » 7 jaar: Jongens zijn het sterkst

Dus: Bij alle leeftijden worden jongens aangewezen als de sterkste. Voor de jongens was dit een consistent antwoord, maar voor de meiden is er toch een kleine verandering te zien. Op vijfjarige leeftijd zeiden er namelijk twee meiden dat hun eigen geslacht het sterkst is, terwijl dit antwoord bij de zesjarige meiden niet meer voorkwam en er dus vijf keer werd gekozen voor de jongens. Dit geeft aan dat er in zekere mate een onbewust vooroordeel is, maar dat deze ook nog beïnvloedt kan worden naarmate de kinderen ouder zijn.

'Meisjes zijn behulpzamer dan jongens'

- » 5 jaar: Eigenschap wordt over het algemeen toebedeeld aan eigen geslacht
- » 6 jaar: Meiden zijn het meest behulpzaam
- » 7 jaar: Meiden zijn het meest behulpzaam

Dus: Hoe ouder de kinderen zijn, hoe meer er wordt gedacht dat meiden het meest behulpzaam zijn. Met vijf jaar zijn de jongens er nog van overtuigd zelf het meest behulpzaam te zijn, maar vanaf zes jaar beginnen ze deze eigenschap aan de meiden te geven. Hierin is de invloed van de maatschappij dus duidelijk terug te zien.

'Jongens zijn het slimst' (Cijfers)

- » 5 jaar: Jongens halen de hoogste cijfers
- » 6 jaar: Jongens halen de hoogste cijfers
- » 7 jaar: Eigenschap wordt over het algemeen toebedeeld aan het eigen geslacht

Dus: Hoe ouder de kinderen zijn, hoe meer het eigen geslacht genoemd wordt als het gaat om wie de hoogste cijfers haalt. Opvallend is dat de antwoorden van de jongens gelijk bleven naarmate ze ouder werden, terwijl de meiden vanaf hun zevende zeiden dat hun eigen geslacht de hoogste cijfers haalt. Hierin is de invloed van de maatschappij dus niet terug te zien omdat meiden een eigen beeld vormen dat niet overeenkomt met de 'heersende' gedachte dat jongens slimmer zijn en dus hogere cijfers halen. De uitkomst van deze vraag is dan ook tegengesteld aan de antwoorden van de eerste vraag, waarbij de kinderen het er allemaal over eens waren dat jongens het slimst zijn.

'Meisjes zijn gevoeliger dan jongens'

- » 5 jaar: Meiden zijn gevoeliger dan jongens
- » 6 jaar: Meiden zijn gevoeliger dan jongens
- » 7 jaar: Meiden zijn gevoeliger dan jongens

Dus: Bij alle leeftijden worden meiden aangewezen als het meest gevoelig. Dit geeft aan dat er sprake is van een onbewust vooroordeel dat meiden gevoeliger zijn dan jongens. Dit komt overeen met het algemene beeld dat geschept wordt over de gevoeligheid van vrouwen vanuit de samenleving.

'Jongens zijn agressiever dan meisjes'

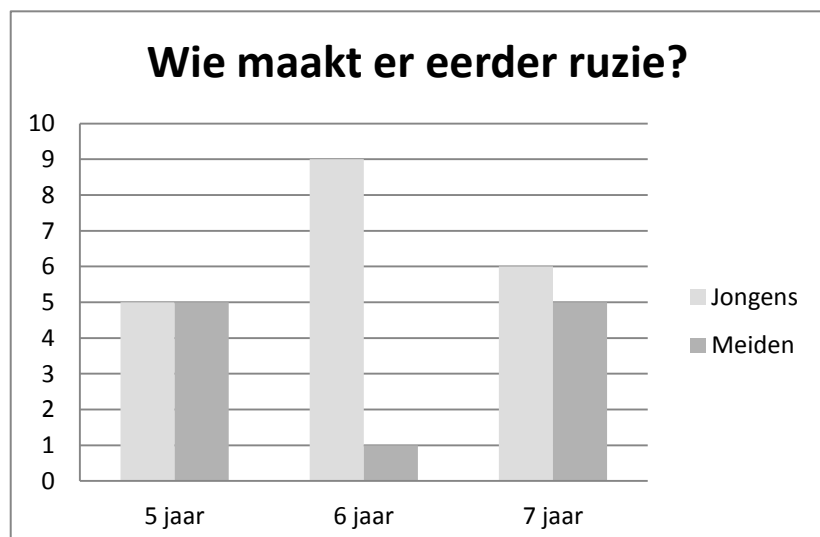
- » 5 jaar: Eigenschap wordt toegewezen aan het andere geslacht
- » 6 jaar: Jongens zijn agressiever
- » 7 jaar: Jongens en meiden zijn ongeveer even agressief

Dus: Op vijfjarige leeftijd wordt agressiviteit gezien als iets van het andere geslacht. Opmerkelijk is echter dat bijna alle kinderen van zes jaar antwoordden dat jongens het snelst ruzie maken. Dit laat zien dat de invloed van de maatschappij wel degelijk heeft opgetreden. Daarentegen werden zowel jongens als meiden bij de zevenjarigen bijna evenveel aangewezen als het ging om agressiviteit. Dit kan betekenen dat er steeds meer een eigen beeld gevormd wordt, in plaats van dat de kinderen meegaan in de heersende gedachten die bij de zesjarigen zo duidelijk naar voren kwamen.

'Jongens zijn de baas'

- » 5 jaar: Eigenschap wordt toebedeeld aan het eigen geslacht
- » 6 jaar: Drie kinderen vinden dat niemand de baas is, verder wordt vooral het andere geslacht gezien als de baas
- » 7 jaar: Vier kinderen vinden dat niemand de baas is, verder wordt vooral het andere geslacht gezien als de baas

Dus: Hoe ouder de kinderen zijn, hoe meer er wordt gedacht dat beide geslachten gelijk aan elkaar zijn. Opvallend was dat naarmate de kinderen ouder waren, het andere geslacht ook een aantal keer werd aangewezen als de baas, terwijl dit bij de vijfjarigen (op een enkeling na) niet voorkwam. Aangezien er steeds meer sociale gelijkheid blijkt te zijn naarmate de kinderen ouder zijn, is er dus wel degelijk invloed van de maatschappij zichtbaar. De kinderen zullen namelijk meer meekrijgen van de omgeving om hen heen, waarin man en vrouw op sociaal gebied over het algemeen met respect en een blik van gelijkheid met elkaar omgaan.

Onbewuste vooroordelen of invloed van de maatschappij?

Er zijn vrij uiteenlopende resultaten uit het onderzoek gekomen. Zo blijkt bij slechts twee van de stereotyperende gedachtes dat kinderen deze al onbewust gevormd hebben, namelijk dat jongens sterker en meisjes gevoeliger zijn. De invloed van de maatschappij op de mening van de kinderen was vooral terug te zien bij wie er het slimst en behulpzaamst zijn en wie de baas is. Wie de hoogste cijfers haalt en het snelst ruzie maakt was niet te koppelen aan een onbewust vooroordeel of aan de invloed van de maatschappij. Dit kan komen doordat de kinderen hier bijvoorbeeld een eigen mening over vormen, naar aanleiding van hun eigen leefomgeving.

Om terug te komen op de hypothese kan ik bij deze stellen dat de verwachting niet geheel is uitgekomen. Aan de ene kant bleek wel dat de vijfjarige kinderen de positieve eigenschappen toeschrijven aan het eigen geslacht. Maar naarmate de kinderen ouder worden is de invloed van de maatschappij minder zichtbaar dan dat ik van tevoren dacht. Kortom zijn bepaalde stereotypes wel degelijk terug te zien als onbewust vooroordeel, maar zijn er ook een aantal gedachtes die door de invloed van de maatschappij worden ontwikkeld en kan het ook nog per individu verschillen hoe er gedacht wordt over bepaalde eigenschappen.

H4: Is feminisme achterhaald?

4.1 Deelvragen

Is de positie van de vrouw in Nederland in het heden verbeterd ten opzichte van het begin van de 19^e eeuw?

Ja, de positie van de Nederlandse vrouw in het heden is wel degelijk verbeterd ten opzichte van het begin van de 19^e eeuw, zowel op politiek, sociaal-economisch en mentaal gebied.

Ten eerste is de politieke positie van de vrouw verbeterd. Waar vrouwen vroeger namelijk nog uitgesloten waren van alle politieke rechten, zijn vrouwen nu volgens wet gelijk aan mannen.

Ook de sociaal-economische positie van de vrouw is duidelijk verbeterd. In de 19^e eeuw waren er weinig kansen voor de vrouwen weggelegd. Zo hadden ze geen beschikking tot een goede scholing en bekleedde ze vaak banen met weinig aanzien. Ook waren vrouwen handelingsonbekwaam en was er sprake van de dubbele seksuele moraal. Inmiddels hebben vrouwen net zoveel recht op een goede opleiding als mannen. Dit betekent dat veel vrouwen in verhouding tot vroeger betere banen hebben en meer verdienen. Daarnaast hebben ze zeggenschap over hun eigen leven en is er dan ook geen sprake meer van een dubbele seksuele moraal. Vrouwen mogen, net zozeer als mannen, plezier beleven aan seksueel contact en worden niet meer geacht zich ingetogen te gedragen als ze dat niet willen.

Tot slot is ook de mentale positie van de vrouw verbeterd ten opzichte van het begin van de 19^e eeuw. Ondanks de druk die vrouwen in onze hedendaagse samenleving voelen op gebied van uiterlijk, werk en opvoeding worden vrouwen namelijk wel meer geaccepteerd als individuen met een eigen stem en eigen rechten. Dit was vroeger niet het geval, toen was de vrouw onderdanig aan de man en moest ze doen wat zich opgedragen werd.

Kortom is er dus een duidelijke vooruitgang geboekt als het gaat om de positie van de vrouw in het heden ten opzichte van de 19^e eeuw. De vraag is alleen of er nog steeds verbetering nodig is of dat we op een punt van volledige gelijkheid tussen man en vrouw zijn aangekomen. Het antwoord hierop zal ik bespreken bij mijn hoofdvraag.

Zijn vooroordelen over man en vrouw aangeleerd of aangeboren?

In mijn onderzoek heb ik gekeken naar de onbewuste vooroordelen over mannen en vrouwen bij kinderen van vijf tot en met zeven jaar. Hieruit bleek enerzijds dat kinderen vooroordelen aanleren naarmate ze meer beïnvloedt worden door de maatschappelijk heersende gedachtes, maar dat er anderzijds ook aangeboren vooroordelen zijn, zoals het idee dat meisjes gevoeliger zijn dan jongens. Daarnaast is ook uit eerder onderzoek gebleken dat kinderen op jonge leeftijd al bepaalde 'heersende' visies aanhangen doordat ze deze door de samenleving hebben aangeleerd.

De wisselende resultaten van het onderzoek zorgen er dan ook voor dat er geen eenduidig antwoord gegeven kan worden op deze deelvraag. Het ene vooroordeel is aangeboren, terwijl het andere vooroordeel pas op latere leeftijd ontstaat en dus een aangeleerde opvatting is.

4.2 Hoofdvraag

Is het feminisme achterhaald?

Het feminisme is achterhaald wanneer we op een punt zijn aangekomen van volledige gelijkheid tussen man en vrouw. Ondanks dat de positie van de Nederlandse vrouw duidelijk is verbeterd ten opzichte van vroeger, is deze situatie nog geen werkelijkheid. Man en vrouw mogen volgens de wet dan wel gelijk aan elkaar zijn, in de praktijk blijkt dit nog vaak genoeg niet het geval.

Ten eerste is er nog geen gelijkheid op politiek gebied. Er zijn weinig vrouwen te vinden in het bestuur van ons land en vaak kiezen partijen ervoor een vrouw in hun campagne te betrekken puur en alleen om stemmen te winnen door aan te tonen dat ze 'vrouwvriendelijk' zijn. De verklaring voor het gebrek aan vrouwen in de politiek is dat de meerderheid van de bevolking meer vertrouwen heeft in mannen dan in vrouwen als het gaat om politieke macht. We hebben het feminisme nog nodig om ervoor te zorgen dat meer vrouwen de kans zullen krijgen om actief deel te kunnen nemen in de politiek en het bestuur. Volgens de principes van het feminisme hoort macht dan ook niet toegewezen te worden op basis van geslacht. Man en vrouw moeten eenzelfde kans krijgen om middels eigen verdiensten een bijdrage te kunnen leveren in het bestuur van ons land.

Ten tweede is ook op sociaal-economisch gebied het een en ander te verbeteren. Zo zijn er veel bedrijven die aan seksisme doen bij sollicitaties. Men hoort bij een sollicitatie niet geselecteerd te worden omdat ze geboren zijn met een bepaald geslacht, iedereen zou een gelijke kans moeten hebben om zichzelf te bewijzen. Ook qua loon is er nog geen gelijkheid, vrouwen verdienen namelijk gemiddeld 19% minder loon dan mannen. We hebben het feminisme nodig om ervoor te zorgen dat er een gelijke beloning komt voor mannen en vrouwen met hetzelfde werk en dat er geen voorkeursbehandeling meer wordt gegeven aan sollicitanten of werknemers naar aanleiding van geslacht.

Daarnaast heerst er op mentaal gebied een grote druk voor vrouwen om te voldoen aan bepaalde verwachtingen die onze samenleving heeft gecreëerd. Veel vrouwen geven dan ook toe aan de maatschappelijke druk door parttime te gaan werken of hun uiterlijk aan te passen doormiddel van plastische chirurgie. Het onrealistische beeld van de 'perfecte vrouw' waar men dagelijks mee te maken krijgt in de media zorgt ervoor dat vrouwelijkheid gekoppeld wordt aan schoonheid en het zelfbeeld van vrouwen steeds lager wordt. Tevens zijn er veel vrouwen die last hebben of hebben gehad van seksuele intimidatie. Uit cijfers van de FRA blijkt dat bijna 45% van de Nederlandse vrouwen fysiek en of seksueel geweld heeft meegemaakt. We hebben het feminisme nodig om ervoor te zorgen dat de maatschappelijke druk op vrouwen afneemt en dat seksuele intimidatie de kop in wordt gedrukt.

Tot slot hebben we het feminisme nodig om de vooroordelen over mannen en vrouwen in onze samenleving tegen te gaan. Voorgescreven denkbeelden over het gedrag of eigenschappen op basis van geslacht betekent dat men, ongeacht of het waar is of niet, wordt bestempeld met bepaalde karakteristieken. Mensen moeten een ander de vrijheid geven om zich te ontwikkelen zonder dat ze van tevoren al in een hokje worden geplaatst. Zoals ik in de vorige alinea ook al benoemd heb, zouden zowel man als vrouw zichzelf moeten kunnen zijn en zou men zich niet te hoeven gedragen naar de verwachtingen van de maatschappij. Mannen kunnen immers net zo goed gevoelig zijn als vrouwen en vrouwen kunnen net zo sterk zijn als mannen. Om dit probleem te bedwingen moeten we kinderen van jongs af aan meegeven dat iedereen anders is en dat er geen onderscheid gemaakt zou moeten worden op basis van geslacht. Echter is uit mijn onderzoek ook gebleken dat sommige vooroordelen niet aangeleerd, maar juist aangeboren zijn. Dit betekent dat de heersende denkbeelden niet volledig zullen verdwijnen, maar het feminisme zou er wel voor kunnen zorgen dat deze worden gerelativeerd.

Het feit dat er nog steeds gestreefd moet worden naar een samenleving waarin mannen en vrouwen op zowel politiek, sociaal-economisch en mentaal gebied geheel gelijk aan elkaar zijn, betekent dus dat het feminisme niet achterhaald is.

Suggesties vervolgonderzoek (discussie)

Toen ik begon aan het onderzoek over de onbewuste vooroordelen ten opzichte van mannen en vrouwen had ik verwacht dat, naarmate de kinderen ouder waren, de invloed van de maatschappij steeds duidelijker terug zou komen in hun antwoorden. Uiteindelijk bleek dat dit toch iets genuanceerder ligt. Vooroordelen kunnen namelijk zowel aangeleerd als aangeboren zijn, afhankelijk van het vooroordeel in kwestie. Daarnaast kan het ook per persoon verschillen in hoeverre iemand het eens is met een algemeen denkbeeld over man of vrouw.

In vervolgonderzoek zou er gekeken kunnen worden naar de leefomgeving van de kinderen en op welke manier dit hun standpunt over mannen en vrouwen beïnvloedt. Hierbij zou er bijvoorbeeld aan de ouders gevraagd kunnen worden in welke mate zij hun kinderen iets meegeven over gelijkheid. Ook kan er gekeken worden naar de diversiteit in de omgeving van de kinderen. Kinderen die vooral met meisjes/vrouwen om hen heen opgroeien (zusjes, vriendinnen, juffen etc.) zullen misschien andere denkbeelden hebben dan kinderen die vooral contact hebben met jongens/mannen (broertjes, vrienden, meesters etc.).

Ook zou er verder onderzocht kunnen worden waarom sommige vooroordelen wel aangeboren zijn, terwijl andere vooroordelen zich pas op latere leeftijd ontwikkelen. Op de een of andere manier koppelen kinderen de eigenschap gevoeligheid al van jongs af aan aan meisjes en wordt aan jongens onbewust al kracht (sterkte) toegeschreven. Maar wat maakt dat deze eigenschappen van nature al meer mannelijkheid of vrouwelijkheid bevatten? En waarom zijn vooroordelen als behulpzaamheid en slimheid dan niet aangeboren, maar aangeleerd?

Nawoord

Voordat ik was begonnen aan dit profielwerkstuk merkte ik al op dat er dikwijls met een sceptische blik naar het feminisme wordt gekeken. Vaak wordt het woord 'feminisme' geassocieerd met mannenhaat of een agressief optreden voor de rechten van vrouwen. Ook in de media wordt het feminisme vaak in een kwaad daglicht gezet. Dit heeft ervoor gezorgd dat feminisme wordt gezien als iets negatiefs, terwijl dat helemaal niet zo hoeft te zijn.

Wanneer ik aan mijn medeleerlingen vertelde dat ik als onderwerp voor mijn profielwerkstuk het feminisme had gekozen werd er een aantal keer tegen me gezegd dat dit onderwerp goed bij mij past. Wat me hierbij echter opviel was dat deze opmerking een beetje een gekke ondertoon bevatte, alsof je kon merken dat men het feminisme ziet als een extreme en overdreven stroming van vrouwen die 'gewoon de confrontatie opzoekt'.

Ik hoop dat men, na het lezen van dit werkstuk, tot inzien gekomen is dat het feminisme in geen enkele zin voorstander is van mannenhaat of agressie, dit is enkel een vertekend beeld dat wordt gevormd doormiddel van onder andere de sensatiezoekende media. Feminisme is juist een stroming die wordt gekenmerkt door een streven naar gelijkheid. Het is belangrijk dat we samen werken aan een samenleving waarin iedereen gelijk aan elkaar is en de kans krijgt om zichzelf te ontplooien zonder dat men tegengehouden wordt door bepaalde vooroordelen of verwachtingen vanuit de maatschappij. In mijn ogen is een feminist iemand die dit beeld probeert realiseren en durft aan te kaarten dat er iets moet veranderen. Ik ben dan ook niet bang om voor het volgende uit te komen:

Ik ben een feminist.

Bij deze wil ik mevrouw Scheurkogel-de Regt bedanken voor het begeleiden van mijn profielwerkstuk. Ook dank aan meneer Schuijt, die mij heeft geholpen bij de opzet van het werkstuk. Ik heb er, samen met hen, met veel plezier en enthousiasme aan gewerkt.

Bronnen

Asha Broeke, ten. (16-06-2010). *Man-vrouw*. Geraadpleegd op 30-08-2017, van <https://www.nemokennislink.nl/publicaties/man-vrouw/>

Atria. (12-09-2016). *Geweld tegen vrouwen: feiten en cijfers*. Geraadpleegd op 01-09-2017, van <https://www.atria.nl/nl/publicatie/geweld-tegen-vrouwen-feiten-en-cijfers>

Aurélië Lange. (19-07-2007). *Verschillende opvoeding voor jongens en meisjes?* Geraadpleegd op 01-09-2017, van <https://www.nemokennislink.nl/publicaties/verschillende-opvoeding-voor-jongens-en-meisjes/>

Beeld en Geluid. (z.d.) Archief: *Beperkt houdbaar*. Geraadpleegd op 21-09-2017, van <http://zoeken.beeldengeluid.nl/internet/index.aspx?chapterid=1164&filterid=974&contentid=7&searchID=515778&columnorderid=-1&orderby=1&itemsOnPage=10&defsortcol=12&defsortby=2&pvname=personen&pis=expressies;selecties&startrow=1&resultitemid=3&nrofresults=92&verityID=/27446/27746/28815/268440@expressies>

Boere, Marianne. (10-03-2016). *De tweede feministische golf*. Geraadpleegd op 21-08-2017, van <https://www.atria.nl/nl/publicatie/de-tweede-feministische-golf>

Boerhaave Medisch Centrum. (28-04-2017). *Vraag naar plastische chirurgie hoogste ooit*. Geraadpleegd op 21-09-2017, van <https://www.boerhaave.nl/vraag-naar-plastische-chirurgie-hoogste-ooit/>

Bruggeman, Robin. (14-03-2017). *Invoering van het vrouwenkiesrecht*. Geraadpleegd op 17-08-2017, van <http://www.isgeschiedenis.nl/nederlandse-verkiezingen/invoering-van-het-vrouwenkiesrecht/>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (08-03-2016). *Jonge vrouwen vaker hoogopgeleid dan jonge mannen*. Geraadpleegd op 01-09-2017, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/10/jonge-vrouwen-vaker-hoogopgeleid-dan-jonge-mannen>

College voor de Rechten van de Mens. (z.d.). *Discriminatie*. Geraadpleegd op 25-08-2017 <https://www.mensenrechten.nl/wat-zijn-mensenrechten/discriminatie?gclid=CN-D2PyN8tUCFdJmGwodg4YJyg>

College voor de Rechten van de Mens. (z.d.). *Gelijke beloning m/v*. Geraadpleegd op 25-08-2017, van <https://mensenrechten.nl/dossier/gelijke-beloning-mv>

Denijs, Marjet. (09-11-2015). *Dolle Mina*. Geraadpleegd op 21-08-2017, van <https://www.atria.nl/nl/publicatie/dolle-mina>

Denijs, Marjet. (09-11-2015). *Dolle Mina tijdbalk*. Geraadpleegd op 02-10-2017, van <https://www.atria.nl/nl/publicatie/dolle-mina-tijdbalk>

Duijn, Suzanne. van. (z.d.) *Het nieuwe feminisme*. Geraadpleegd op 09-09-2017, van <https://miss-legal.nl/het-nieuwe-feminisme/>

Ed Yong. (26-01-2017). *6-Year-Old Girls Already Have Gendered Beliefs About Intelligence*. Geraadpleegd op 27-09-2017, van <https://www.theatlantic.com/science/archive/2017/01/six-year-old-girls-already-have-gendered-beliefs-about-intelligence/514340/>

Encyclo. (z.d.). *Achterhaald*. Geraadpleegd op 27-09-17, van <http://www.woorden.org/woord/achterhaald>

Europese Unie. (2014). *Bestrijding van de beloningsverschillen tussen vrouwen en mannen in de Europese Unie*. Geraadpleegd op 30-08-2017 http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/gender_pay_gap/140319_gpg_nl.pdf

Gendergeschiedenis. (z.d.). *De eerste feministische golf (1880-1919)*. Geraadpleegd op 13-06-2017, van <http://www.gendergeschiedenis.nl/index.php/gendergeschiedenis/dossiers/203-de-eerste-feministische-golf-1880-1919?highlight=WyjmZW1pbmlzdGlzY2hlliwjZlZlZWluaXN0aXNjaGUiLCJnb2xmliwiZmVtaW5pc3Rpc2NoZSBnb2xmll0>

Het geheugen van Nederland. (z.d.) *Vrouwen in actie! > Tweede feministische golf*. Geraadpleegd op 21-08-2017, van <http://www.geheugenvannederland.nl/nl/geheugen/pages/collectie/Vrouwen+in+actie%21/Tweede+feministische+golf>

IsGeschiedenis. (z.d.). *De ludieke acties van de Dolle Mina's*. Geraadpleegd op 02-10-2017, van <https://isgeschiedenis.nl/nieuws/de-ludieke-acties-van-de-dolle-minas>

Jong, Jessica. de. (10-03-2017). *Nederlanders willen niet dat een vrouw de baas is*. Geraadpleegd op 21-08-2017, van <https://www.volkskrant.nl/opinie/nederlanders-willen-niet-dat-een-vrouw-de-baas-is~a4472390/>

Kantelberg, Anouk. (08-03-2017). *Zijn man en vrouw wel zo gelijk in Nederland?* Geraadpleegd op 01-09-2017, van <https://nos.nl/artikel/2161956-zijn-man-en-vrouw-wel-zo-gelijk-in-nederland.html>

Levy, Sheri R. & Killen, Melanie. (15-02-2010). *Intergroup Attitudes and Relations in Childhood Through Adulthood*. [New York]: Oxford University Press. Geraadpleegd op 25-09-2017, van https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=N_Ew3v93g4C&oi=fnd&pg=PA66&dq=gender+prejudices+children&ots=EA7gqTknXe&sig=FVYvHQEqNcctcMYMI9YiNWLouLI#v=onepage&q=gender%20prejudices%20children&f=false

Mieke, Maerten. (26-01-2008). *Feminisme in Nederland*. Geraadpleegd op 19-07-2017, van <http://educatie-en-school.infonu.nl/werkstuk/13917-feminisme-in-nederland.html>

Parlementair Documentatie Centrum. S. (*Suze*) *Groeneweg*. Geraadpleegd op 28-09-17, van https://www.parlement.com/id/vg09ll18bmva/s_suze_groeneweg

Peek, A.C.M & Verkuil, I.D. (1998). *Geschiedenis werkplaats: Een nieuwe eeuw, nieuwe verhoudingen? Nederland 1880-1919: op het breukvlak van twee eeuwen*. Groningen: Wolters-Noordhoff bv.

People Business. (05-05-2015). *Werk en privé combineren. De vrouw vindt het moeilijk*. Geraadpleegd op 08-09-2017, van <https://peoplebusiness.nl/artikelen/hr-trends/werk-en-privé-combineren-de-vrouw-vindt-het-moeilijk>

Piepmeier, Alison. (17-03-2006). *Postfeminism vs. the Third Wave*. Geraadpleegd op 11-09-2017 <http://www.electronicbookreview.com/thread/writingpostfeminism/reconfiguredrip2>

Ribberink, Anneke.(1987). *Feminisme*. [Leiden]: Stichting Burgerschapskunde.

RTL Nieuws. (20-05-2017). *Agenten kwaad: allochtonen en vrouwen kregen bij sollicitatie meer kans*. Geraadpleegd op 25-08-2017 <https://www.rtlnieuws.nl/nederland/agenten-kwaad-allochtonen-en-vrouwen-kregen-bij-sollicitatie-meer-kans>

Stichting Loonwijzer & Wagelindicatie Foundation. (z.d.). *Waarom zijn er beloningsverschillen m/v?* Geraadpleegd op 13-06-2017, van <https://www.loonwijzer.nl/home/vrouwenloonwijzer/beloningsverschillen-m-v>

Sunny Bergman. (08-03-2007). *Beperkt houdbaar*. Geraadpleegd op 19-09-2017, van <https://www.2doc.nl/documentaires/series/hollanddoc/2010/Beperkt-Houdbaar.html>

Tijdreis TV. (21-03-2016). *Tweede feministische golf*. Geraadpleegd op 21-08-2017, van <https://www.youtube.com/watch?v=DkUh91BXv8A>

Van Dale. (z.d.). *Betekenis 'Discriminatie'*. Geraadpleegd op 25-08-2017, van <http://www.vandale.nl/opzoeken?pattern=discriminatie&lang=nn>

Van Dale. (z.d.). *Betekenis 'Seksisme'*. Geraadpleegd op 25-08-2017, van <http://www.vandale.nl/opzoeken?pattern=seksisme&lang=nn>

Walker, Rebecca. (jan. 1992). *Becoming the Third Wave*. Geraadpleegd op 09-09-2017 <http://www.msmagazine.com/spring2002/BecomingThirdWaveRebeccaWalker.pdf>

Walker, Rebecca. (z.d.) *Third Wave, continued*. Geraadpleegd op 12-09-17, van <http://www.rebeccawalker.com/third-wave-continued>

Logboek

Wanneer	Tijd	Wat
02-03-17	40 minuten	Informatie opzoeken over eventuele onderwerpen
07-03-17	20 minuten	Gesprekken met eventuele begeleiders
08-03-17	45 minuten	Uitwerken sollicitatie (deelonderwerpen, onderzoek etc.)
14-04-17	40 minuten	Uitwerken plan van aanpak met meneer Schuijt
19-05-17	10 minuten	Boek over feminisme uit de mediatheek geleend
21-05-17	30 minuten	Gelezen uit 'Feminisme' door Drs. Anneke Ribberink
22-05-17	20 minuten	Uitwerken: wat is feminisme?
23-05-17	30 minuten	Gelezen uit 'Feminisme' door Drs. Anneke Ribberink
24-05-17	30 minuten	Gelezen uit 'Feminisme' door Drs. Anneke Ribberink
29-05-17	20 minuten	Gelezen uit 'Feminisme' door Drs. Anneke Ribberink
31-05-17	45 minuten	Gelezen uit 'Feminisme' door Drs. Anneke Ribberink + gesprek over voortgang
09-05-17	15 minuten	Bespreking richtlijnen van het werkstuk
13-06-17	40 minuten	Inleiding geschreven
16-06-17	20 minuten	Bespreken inleiding
02-07-17	45 minuten	Aanpassen inleiding + definitie feminisme
10-07-17	1 uur, 30 minuten	Mailcontact Jozefschool en documentaire van Sunny Bergman 'wit is ook een kleur' gekeken
19-07-17	1 uur, 15 minuten	Geschiedenis van het feminisme (oorzaken)
17-08-17	1 uur, 30 minuten	Geschiedenis van het feminisme (1e golf)
21-08-17	2 uur	Geschiedenis van het feminisme (2e golf) + politieke situatie in het heden
22-08-17	1 uur, 30 minuten	Uitwerken onderzoek + ideeën enquête en interview + mail met vragen
25-08-17	1 uur, 30 minuten	Mailcontact + bronnen zoeken + Sociaal-economische situatie in het heden
30-08-17	2 uur	Vorbereiden onderzoek + sociaal-economische situatie in het heden + bronnen

01-09-17	2 uur	Voorbereiden onderzoek + mentale situatie in het heden + bronnen
03-09-17	25 minuten	Mailcontact jozefschool
08-09-17	1 uur	Mentale situatie + mail jozefschool
09-09-17	1 uur	Opmaak + 3e feministische golf
11-09-17	1 uur	3e feministische golf + postfeminisme
12-09-17	2 uur	3e feministische golf + postfeminisme + opmaak
13-09-17	1 uur	Bespreking voortgang + uitwerken bronnen
15-09-17	2 uur	Bronnen opzoeken
19-09-17	1 uur, 15 minuten	Docu: Beperkt Houdbaar door Sunny Berman
21-09-17	2	Mentale positie in het heden
25-09-17	4 uur	Uitvoeren onderzoek
26-09-17	2 uur, 15 minuten	Uitwerken onderzoek
27-09-17	2 uur	Uitwerken onderzoek
28-09-17	2 uur, 30 minuten	Uitwerken onderzoek + opmaak
29-09-2017	2 uur	Voorlopige versie
01-10-17	1 uur	Bronnen
05-10-17	1 uur, 30 minuten	Bronnen, voetnoten en verbetering
06-10-17	1 uur, 30 minuten	Bespreken pws, achtergronden feminisme
08-10-17	1 uur, 30 minuten	achtergronden feminisme, deelvraag 1
09-10-17	2 uur	deelvraag 2 en hoofdvraag
10-10-2017	2 uur	Afspraken over datum presentatie + hoofdvraag + overzicht gemaakt van wat er nog afgerond moet worden voor de deadline
11-10-17	1 uur	Schrijven discussie + begin nawoord
12-10-17	3 uur, 30 minuten	Nawoord + opmaak + controle

59.2 uur